

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

- Z OBSAHU:** K ANDERT, Josef: Od stáří a lamen k mládí a přibuzným
PŮDOBÁ, Jaraj: Červení a modří: sociokulturní zmena cez
perspektívu dvojpoľového zápisu „dobyrateľov“ a „obľahnutých“
BEŇUŠKOVÁ, Zuzana: Prerazy metód, techník a nástrojov
výskumu na pozadí dejín slovenskej etnológie
HUBA, Miroslav: Transformácia krajiny a ľudských osídlení na
príklade Polany a Podpolania
FALŤANDYÁ, Eubica: Lokálne rozvojové aktivity ako faktor
rozvoja vidieckej obce
NOVÁKOVÁ, Katarína: Reflexia spoločensko-politických zmien
a adaptácia voláňok na transformačné procesy v poľnohospodárstve
LUTHEROVÁ, Soňa: Význam vlastníctva v procese tvorby domova
HUDÁKOVÁ, Eva: Projekt identity a predstavy spotreby

Prvá strana: *Deník z úsvitu J. Šimon*

Prílohy: *Dotazy Šimkovi, ústredná úroveň*

Dear reader,

Slovenský etnolepis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, *Slovenský etnolepis* deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of *Slovenský etnolepis* you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL: <http://www.sappress.sk> <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Káňkovič

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hložková

Tatiana Poľáčeková

Michaela Pecenová

Tatiana Bušková

HOSŤUJÚCA EDITORKA

Eva Krekovičová

REDAKČNÁ RADA

Mária Boškovič, Daljan Deák, Ľubica Droppová, Bernard Garaj, Martin Kanovský, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Peter Salner, Zdeněk Uherák, (ČR), Miroslav Váňa, (ČR), Iveta Zaskinová

Slovenský etnolepis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach: MLA, CIBIC, Ústřední knihovna, WILIBY, CERN a ERIC (impulsovaná databáza ESF)

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online prístupné iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebscn.com

www.cejsh.icm.edu.pl

www.ceosol.de

www.mla.org

www.ulrichsweb.com

www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

EDITORIAL (Jana P a d o v á)..... 271
LIST OD S. ŠVÉCOVÉ..... 274

VYHRADENÉ PÍSE

M r t v o v á, M.: V Prahe v pani doktoroch
Sofia Švécová..... 276

STUŽBY

K a n d o r t, Josef: Od obilí a kamen k vodám
a prírodným. Prerady výskumu sloven-
skéh spoločnosť a kultúry vo 2. polovici 20.
stolía..... 282

P a d o v á, Jana: Červená a modrá sociál-
istická strana cez perspektívu dvojpólového
nápisu "ľavý-vlavoľ" a "obľavoľ-
nýk"..... 288

B e d ŕ i k o v á, Zuzana: Prerady modré,
techné a státnomy výskumu na pozadí
deja slovenskej etnológie..... 300

H a b a, Mikuláš: Transformácia krajiny
v ľudským osídlení na príklade Poľany
a Podpoľania..... 312

P a l t a n o v á, Lubica: Lokálne rozvojové
skúbníky ako faktor rozvoja vidieckej obce
(Na príklade obce Hradisko, okres
Poľana)..... 320

N a v á k o v á, Katarína: Reflexia spoloč-
nosťsko-politických zmien a adapta-
cia voličov na transformačné procesy
v poľnohospodárstve (Na príklade voličov
a volebníkov v okrese Trnava)..... 348

Š a t h o r o v á, Soňa: Význam vianočn-
ého procesu tvorby domova..... 367

H o r á k o v á, Ilona: Prápká identít a post-
myšľapotreby korekčnej náhly vyrovnania
problémov..... 386

DISCUSSIA

K a n o v á k y, Martin: Nevýhodné vyrovnania
politických antropologov: od politik k antropo-
logii k sociálnym reprezentáciám..... 396

ROZHLADY – SPRÁVY – GLASY

K problémom aplikácie poznatkov tradičnej
kultúry vo výskumovom a športovom procese
(Magda F i g e r o v á)..... 411

RECENZIE – ANOTÁCIE

G. Lipovetnik: Prárodný líbat, Dej v hyper-
konsumnej spoločnosti (Iva H a d i k o-
v á)..... 418

Tb. Herš: Žalovný náh (Peter S a l a c o)..... 418

Š. Poljan: Hádání na smetádku objej (Peter
S a l a c o)..... 417

A. Kláček – I. Bytler – D. Karmalič:
Červený 20 rokov od neohody štátnovej
elektrárny v Čarnobyli (Jana S a-
l o n k o v á – Mária D a n i e l i k o-
v á)..... 418

E. F. Puch: Úpätý náh výskumu (Karel
K r p a l o)..... 420

O. Šebena: Moderná ľudská analógy;
D. Matkovič: Kama je ševka dohdy?
(Peter S a l a c o)..... 421

M. Tóth: Prerá hák kromavítka (Jana S a-
l o n k o v á)..... 422

EDITORIAL (Jana Poldáková).....	271
LETTER FROM S. SYČOVÁ.....	274
RESERVED FOR	
Marietta L.M.: With Dr. Soňa Šteudlová in Pápa.....	276

STUDIES

Kaňková, Josef: From the fire places and stoves to the family and kin. (Metamor- phosis of a remnant of the Slovak society and culture in the second half of the 20th century).....	282
Poldáková, Jana: "The rich" and "the poor": socio-cultural change from the perspec- tive of the combat between "the competi- tors" and "the treated".....	289
Báňková & Záruba: Changes of meth- ods, techniques and research interests in the history of Slovak ethnology.....	300
Bláha, Mikuláš: Transformation of a region with mountain farmers. (Exemplified by the Polana mountains and the Podpolianka region).....	312
Paľušková, Ľubica: Local development activities as a factor of rural settlement development. (Exemplified by Hradište, Púchov District).....	324
Nováková, Katarína: Reflection of social and political changes and adaptation of farmers to transformation processes in agriculture (Exemplified by farmers and winegrowers in the Trnava district).....	348
Lichnerová, Soňa: The meaning of prop- erty in the process of house-creat- ing.....	367
Hádková, Eva: Identity project and consumption goods. (Draft of theoretical frames).....	368

DISCUSSION

Kaňková, J., Marietta L.M.: Invisibile explana- tions of political anthropology: From politics of commemoration towards the social representations.....	396
--	-----

BOOKLEADY – SPRÁVY – GLASNY

On the application of traditional culture knowledge in the process of education (Martha Vágárová).....	411
--	-----

BOOKREVIEWS – ANOTATIONS

EDITORIAL

Sociokultúrne zmeny sú neoddeliteľnou súčasťou najväčšieho množstva spoločenskovedných disciplín, spôsob celostného uchopenia tejto problematiky odráža špecifickosť prístupov a odlišnosť modelov jednotlivých odborov. A tu treba dodať, že aj model jednotlivých odborov.

Vedecmi uchopenie problematiky sociálnych a kultúrnych zmien závisí z metodologickou výstavou vedeckých disciplín, ale odlišne aj s špecifickosťou jednotlivých odborov. Vytváranie prehlásení oboch týchto komponentov smeruje k výsledku – k vedeckému (publikačným) výstupu.

Jedným z diferencujúcich faktorov metodického prístupu k vedeckému štúdiu sociokultúrnych zmien je veľkosť etnografického výskumu. Teda po prvú v tom, či sa táto disciplína zaoberá sociokultúrne zmeny na makro alebo mikroúrovni, a po druhé, aké metodické nástroje používa pri získavaní relevantných dát.

Jedným z významných spoločenských vedcov druhej polovice 20. storočia, ktorí skúmali problematiku sociokultúrnych zmien za bilan kvalitatívnych etnografických výskumov, bola aj Soňa Švecová, ktorá sa v rámci toho roku došla významného jubilea. Jej vedecká práca je spojená s výnimočnou originalitou a s určitými špecifickými prístupmi k vedeckému výskumu. Je si vedomá a dosť jasne problematiku tohto štúdia Slovenského národopisu je potrebné dohľad, že vo svetových vedeckých publikáciách vlastne vôbec neexistuje súvislosť s sociokultúrnych zmenách. Veľká časť jej rozsiahlého a intenzívneho vedeckého diela sa však musí zaoberať veľmi podrobne a pritom množstvo zaujímavých, v mnohých prípadoch veľmi inovatívnych analýz etnografického materiálu, získaného jej množstvom terénnym výskumom. Ak si náhoda dovolí stať sa z literatúry ľudovej kultúry Slovenska: "... Švecová patrí k najvýznamnejším osobnostiam slovenského národopisu. Výsledkami uznania si získala za svojho objasňovania nových tém a problémov literárnej ľudovej kultúry i za vytváranie základov nových teoretických a metodologických východísk pre ich riešenie" (ZAR, 248). Je už len problémom, nakoľko akademické prostredie, do ktorého bola jubilarke začlenená, ako aj za stáleho rastúcej akceptácie jej vedeckého prístupu a vďaka za intenzívne jej originalitnými myšlienkami a podstatnými vedeckými nápadmi, nakoľko ich aj ďalej rozvíjať, a ak áno, tak ako – povedané v generalizujúcej nasledujúcej upod. Tu by sme boli pri vysvetľovaní hodnotiacich úloh veľmi opatrní.

Koľko vedecké dielo jubilarkej Soňa Švecovej je už uzavreté, dnes je už možné pozrieť sa na ňu z časového odstupu, a zároveň cez perspektívu európskej a svetovej vedy (etnologickej a antropologickej disciplín), ktorá umožní politiku zmeny pred štruktúrnymi zmenami. Predovšetkým má na mysli ochotnosť ľuďmi, ktorí spoločenských vied v akademických inštitúciách krajín oslobodených totalitnej komunisticky režimami, ako aj – keď už nie ochotnosť, tak aspoň naradenie – mentálnej uzavretosti našich humanitných disciplín do izolovaneho portfólia prevažne starca. Z časového odstupu je dnes možné konštatovať, že obe tieto skutočnosti celkom podstatne prispeli aj vedeckú prácu jubilarke. Práve v dobovom kontexte význam kvalita veľkej časti jej vedeckých publikácií nakoľko ilustruje ľuďmi, ktorí táto doba nastúpila aj pri výnimočne talentovaných študentoch, medzi ktorých Soňa Švecová nepochybné patrí. Práve táto doba a koľko od

dišnia vo svetovej vede preukázala výnimočnou originalitou svojho prístupu a vytváralosť, a ktorá sledovala a rozpracovala tie stopy a tie vedecké problémy, ktoré ju najmä a ktorých venovala vzájomne súvisiaci bádateľský úsilie. Švecová bola "vojvodca cestou", vyvíjajúce inšpirácie a bádateľská intenzita vlastnej namáhajúcej jej, a nakoniec možno výsledky jej vedeckej práce sú kompatibilná s tým, čo čomu dospeli etnolingvisti či všeobecne kvalitatívne sociálni vedci pracujúci v podmienkach modernej sociálnej vedy v kľúčovej súčasnej spoločnosti túžajúcej sa privilegia neutralizovať a slobody vedeckého bádania. Dosudli sa tvrdiť, že Švecová ľapala časťom svojich vedeckých publikácií predtým túto dobu, ktorá je výskonom a obmedzovať, o dve až tri desaťročia – a to nielen národopisný materiálom, ale všeobecné spoločenskovedné bádanie druhej polovice 20. storočia orientovaný na výskum človeka a spoločnosti, ako sa realizovalo v oblasti jej akéhoto vedeckého života v krajších tzv. režimoch socializmu.

Jej práca sú však zároveň veľmi širokým perspektívou limitami doby, odrazom obmedzení, ktoré túto dobu priniesla. Keď som po dlhoročnom čítaní obšírnej odpovede čiast jej listu "Funkcia spoločenského vedenia v ústredí a existencii etnografických skupín na Slovensku" (Slovenský národopis 1990), ktorá je v podstate rozvíjajúcou sa výskumom etnografických a regionálnych skupín, myslel mi rovnaké odbehala k ústrednej listu jej novinarka Frederika Bartna z roba 1999 (Introduction k zborníku "Ethnic Groups and Boundaries") – kde približne v období, keď Švecová začala uchovávať výskum v Hoste. Dnes už môžeme byť listu, kam by dospeja vo svojich výskumoch a v interpretácii etnografického materiálu, ak by sa opísala a teoretizovala metodologická výhoda sociálnych vied, ktorá bola v oblasti jej tvorivej vedeckej práce k dispozícii – samozrejme nie na tej strane listovej opisy, na ktorej bola ona. Napríklad v citovanej práci na s. 258 sa pýtaj: "V distanci sa v tejto súvislosti vynorila otázka, prečo vznikla potreba skupinového odlišenia len na niektorých skupinových pomeroch..."? Pri formulovaní odpovede by jej v čase vzniku tejto úvahy už dvadsiť rokov starý Bartna ten bol nepochybné veľmi nápomocný. Tuto je, samozrejme, iba jeden príklad za všetky.

Pošla májho názoru je vedeckú prácu Švecovej súvisiacim príkladom toho, čo aj v izolácii od dišnia v medzinárodnom vedeckom prostredí, v nevhodných podmienkach a v metodologicky aj intelektuálne alebo rozvinutých akademických prostredí sa dá robiť kvalitný vedecký výskum a dá sa publikovať brilantne odbornou tvojou. A zároveň veľmi presvedčivo poukazuje na limity, ktorými takéto podmienky alebo takéto prostredie obmedzuje, ak nemáme možnosť povedať, že časi aj veľmi tvorivých vedcov. Je pravdepodobným dôkazom o nevyhnutnosti diskursívneho charakteru každej modernej vedeckej disciplíny.

Pri koncipovaní tohto listu Slovenského národopisu sme vychádzali predovšetkým z prípravy, ktorá odbehla na konferencii Sociálnych zjavných a etnografických výskum, ktorá sa uskutočnila dňa 13. mája 2009 v Bratislave. Bola venovaná Evženovi Jančovi Švecovi a organizovaná je Ústavom etnológie SAV v spolupráci s Bratislavskou medicínskou školou literárnych štúdií. Pri koncipovaní programu konferencie sme vychádzali z tematických stránok, ktorými sa počas svojej aktívnej vedeckej kariéry Š. Švecová zaoberala. Zámerom bolo podchytiť oblasti jej vedeckého záujmu, a zároveň ich prepojiť s širším sociokultúrnym zameraním na problémy a problémy etnografického výskumu.

Program konferencie, a teda aj tematický výnimočne listov v tomto listu celkom nevytvárajú celú škálu postroj maximalizujú jej odborných záujmov a vedeckých prístupov. V podstate z dvoch dôvodov. Niektoré oblasti či okruhy sú už uzavreté a aktívne sa nimi nikto nezaoberá: je to príklad výkonných zariadení, čo je istina jej bádateľskej mladosti. (Posledná špecializovaná syntetická publikácia in Historica Carpatica 1988.) Druhým dôvodom je to, že aj keď sme odovzdali široké okruhy potencionálnych prispievateľov, niektorí – resp. niektoré z nich nakoniec odmietli svoju účasť. Keďže Švecová bola brilantnou vedcomou bádateľkou

– vo svojom spomienkovom teste spred troch rokov konštatuje, že "... vrcholný výsledok sa v tom čase [t. j. jej univerzitných štúdií, pozri I. P.] prevrádovel za hlavný zdroj náctopisných poznatkov, že odlišnosťami aj svoji učiteľmi..." – do programu je zaradená aj problematika etnografických výskumov.

Napríklad týmito obmedzujúcimi skutočnosťami poveria verím, že publikovaná príspevky prispeli k obohateniu vedeckého poznania v rámci tematickej/problémovej možnosti vedeckých stážiarov jubilejky, ako aj k bližšiemu osvetleniu jej osobného príspevku k rozvoju vedeckého myslenia a etnografického hľadania druhej polovice 20. storočia.

Okrem príspevkov z konferencie Čisto Slovenského náctopisu obsahuje aj ďalšie odborné články venované problematike sociokultúrnej zmeny. Okrem iného aj štúdiu z pera najmladšej etnologickeo-antropologickej hľadateľskej generácie, súčasného doktoranda aj postdokta. (Teda podľa správnosti treba túto ich zaradenie transformovať do ženského rodu.) Ide o príspevky, ktoré už s nepochybne problémovou opätosťou a s aktuálnosť etnologickeo-antropologickeo-antropologickej problematiky, s ktorou sa vo svojom pôsobnom hľadateľskom živote zaoberala aj Siba Švecová – predovšetkým oblasť sociokultúrnych zmien a materidnej kultúry. Verím verím, že prezentácia najmladšej etnologickeo-antropologickej generácie je vhodné doplnenie Čisto Slovenského náctopisu venovaného-memoriálnemu "tety Sone", a že ich texty ju aj osobne potešia. Aj to, že originalita a srdečnosť príspevkov a nápisov ich hľadateľskej rufidnosti takisto prispeli k srdečnej gratulácii obeh obidvoch etnografickej, etnológov, antropológov, a aj iných sociálnych vedcov k jej výročnému jubileu.

Za siba iba dúkam, že popri prevencii náruči a rufidnosti z jej najbližších jej zo siba želám, aby ju aj ďalšej jeseň života spravidelni tie v bohatosti, ktoré ona na nej vždy obdivovala: výnimočnosť srdečnosti a originalita myslenia; srdečnosť, bezprostrednosť a prístupnosť; a neobyčajnosť a iba jej vlastný štart.

Jaraj Poľaha

ČERVENÍ A MODRÍ: SOCIOKULTÚRNA ZMENA ČEZ PERSPEKTÍVU DVOJPOLOVÉHO ZÁPASU "DOBYVATEĽOV" A "OBLAHNUTÝCH"

JURAJ PODOBA

*PhDr. Juraj Podoba, CSc., Ústav etnológie SAV, Akademika 19,
817 04 Bratislava, Slovensko*

*The paper deals with the problem of sociocultural change connected with social conflict. The author is analyzing and interpreting scientific publications of Soňa Švecová, and first of all her monography from the year 1984, based on her long term ethnographic research of the dispersed settlement in Kráľovská planina highlands. As a metaphor of social conflict, the author used example of the combat between "The Reds" and "The Blues" from the Vladimír Píral's novel *Mládež a vzrát*.*

Kľúčové slová: sociokultúrna zmena, dvojpolový zápas červených a modrých, Vladimír Píral, Soňa Švecová, vrchátie a Kráľov

Key words: sociocultural change, combat between "The Reds" and "The Blues", Vladimír Píral, Soňa Švecová, highlanders and "Kráľov"

Kultúro-civilizačný vývin ľudskej spoločnosti, alebo zrejme konkrétnejšie premena ľudských spoločností, bol vždy spojený s nejakou konkrétnou formou sociokultúrnej zmeny (sociokultúrnych zmien), ktoré vznikli a máli mať veľmi rôznorodé príčiny, charakter, priebeh aj dôsledky. Niektoré zmeny pochádzajú rýchlo a zjednotvo ľuďov, inakoby je sociokultúrna zmena upravená alebo vyvolaná politickými, ekonomickými, medzikapitovými konfliktami, doplytyho sú zvedené sily, ktoré majú zmyselný reprodukčný účinok. Zvyčajne však býva podmienená spletencom politických, ekonomických, demografických, technologických či environmentálnych príčin. Sociálne konflikty sú zohľadné na predklade medzi postavení a mocovaním, medzi prostriedkami a faktormi, medzi príčinou a jeho realizáciou. Táto kritická situácia sa objavovala pri zrade viacerých známych historických konfliktov, premená, revolúcií, revolúcií. Sociálne konflikty vedúce k sociálnej zmene majú zvyčajne

aj kultúrny vzorec, rôžneho borvení o kultúrnej zmesi, ktorá je či bola spoločne vyvíja vystrašeným spoločenstvom príliš. Objavuje sa však aj veľak príčiny a následky v opačnom poradí: práve kultúrne rozdiely, ktoré súbna, ale nemusia byť prepojené so sociokultúrnou a aj socioeconomickou zmenou, často vedú k rôznym formám sociálnych konfliktov. V tomto prípade je sociokultúrna zmena spojená so sociálnym konfliktom dvoch sociálnych skupín, ktoré charakterizuje rôznej sféry sociokultúrny model, prípadne aj rôznej skupinovej ekonomické rájajny.¹

Podľa Ralfa Dahrendorfa je moderný sociálny konflikt bojom medzi ekonomickými a politickými silami. Vznik konfliktu sa zvyšne spája s sociálnymi zmenami (DAHRKENDORF 1991: 26). Moderná spoločenská zmena transformovala vzorec nerovnosti a konfliktov, ktoré z nich vyplývajú. Úsilie moderných spoločností urobiť sociálne postavenie stále dôslednejšie sú produktom je nepochybneľné. Vyznačujú sa z ľudských ekonomických a politických vzťahov viedlo k postupne sa prehĺbujúcej terciálizácii a sociálnej mobilite, ktoré je v konečnom dôsledku ríky najakým spôsobom prejavujú na sociokultúrnom zmenou. Evidentným príčosom moderný je paros od kvalitatívnych ku kvantitatívnym nerovnostiam, aj keď nepochybne v rôznej miere, závisiacej z regionálnymi disparitami. Moderná príroda konfliktu pozne definovaná je háť splnení, ale nerovnomerná koniec nerovnosti. Podľa Dahrendorfa (1991: 68) je práve toto koniec silou moderného sociálneho konfliktu. Protichedný rájajny a spory spôsobované nerovnosťou a mocou sú spojené s borizami prívleží a rozdielmi v príjme a statuse.

Sociokultúrne zmeny súbna maľgymý konštitutívny charakter, zmena dôsledku pechádza roz niekoľko generácií a hľadno do seba absorbuje staršie sociokultúrne formácie, ktoré plynúlym spôsobom transformuje a prispôbuje novým ekonomickým, environmentálnym, sociálnym, prípadne politickým alebo legislatívnym podmienkam. So však aj zmeny z revolučným a diskontinuitným charakterom. Tento problém úsko úsko s matematickým uchopením problematicky sociálneho konfliktu z analýzou konštitutívneho historického kontextu, v ktorom pechádzať nevídatne sociálne procesy smerujúce ku konfliktnej situácii, ako aj ich politického a sociokultúrneho vyjadrenia.

Pri úvle a podropane dynamiky a charakteru sociokultúrnych zmien nemôže zabúdať na rozdiela či skúsen zmeny. Je podstatné, nakoľko líbe z akustriktívov, ktorí patria do konkrétneho spoločenstva či komunity (i keď v ňom zvyčajne zaujmajú špecifické postavenie), alebo kde o výstare zmien ústrední, ktoré patria do tých spoločenstiev alebo sociálnych, konfesionálnych, regionálnych, etnických, vinnitálnych atď. skupín. V druhom prípade je zmena často spojená nielen s politickými/mediskupinovými konfliktami, ale jej dôsledky majú či súbna máť ústredný charakter od likvidácie alebo vymáhanej emigrácie prvého skupiny (populácie), roz jej politické, ekonomické a spoločenské dominancie a následne oslabenie až po zničenie alebo úpád skutanicu. Akto plynútie dvoch či viacerých skupín, ktoré prostredníctvom vzájomného nielen demografického, ale aj ekonomického a kultúrneho obdohatnia dopej ku kvalitatívne zmenou sociokultúrnych parametrov. Sociálne a historické vzly prívleží množstvo konkrétnych príkladov takýchto procesov a ich najborujúteho variovania.

Jeďým z malých prístupov zachytávajúcích veľký rájaj ľudstva, konfliktnej naplnia mediskupinových vzťahov aj vzťahov medzi jednotlivcami je román Vlačimír Páral *Milenci v vzly*. Pečujúce dvojdielnym titulom, a potom komparáciou z ďalší stavebnými príkladmi až po jazykovú hľadku, Páral sa snaží nájsť vnútorný labyrint sveta, a to vo forme spoločenského reťaztu. Základná konštitutívna sa odlišná sa model dvojpolového rájajny.

Prevedení jazykom jeho postavy, ako o zápis dobyvateľov a obľahovaných, červených a modrých, zriedkavých ľavcov a obetí, určuje a laboratórne pohľada a bolo by možné pokračovať v ďalších významovo-prostriedkových podobnostiach z oblasti spoločenskej, sociálnej, citovej atď. Zrezný model dekonštruktorovi účinne analyzoval porovnaním situácie, rovnaké je vlastne hypobolizovanie obratom ľavcov symbolizujúceho ústredie ľavej reality na úroveň klasického stredneklasického rozvinutia (červenej a čiernej farby) (POHORSKÝ 1980 : 413).

Piráta pripísal rovnako bláho označenie "magazin skájoni před rokem 2007". Dialektika toho "skájoni", to jest proces navycovania a zľahčovania, odpovzania a zvyčňovania formuje sa fabulácie. Stručne sa autorovi prístup dá rozložiť na tieto úrovne: na menia na modrých a prichádzajú mod-červení. Je to dosť jednoduchý princíp, ktorý samozrejme nesúhlasí so vytváraním spoločenskej skutočnosti v celom rozsahu a vo všetkých formách a sférach. Hypobolizácia a paradoxná vyjadrovacia úroveň ani nevyčleňuje rozvíjajúcu psychológiu, pretože postavy mali psychologicky plnú funkciu skôr v modeli. Devalvuje nariadené postavy v spoločenskom statuze ľudí, zmeny v sfére aj v intuíciách a sexuálnych vzťahoch, dobovo podmienenú podobu a funkciu fyzikálnej a gen. Asi takto je vymedzenie tejto Pírarovej románovej metafory: je moralitou, a najmä v čase výstavby (POHORSKÝ 1980 : 413).

Činajme sapeň výňatky Pírarovej, analýzou romanizujúcej jazykom vyjadrovej interpretácie toho dvojpoleového zápisu, ktorý určuje obidva kľúčových dejov: "Červení červení krev a vzrušení a bar vlády našim: víťaz do modrých sít v sítach a kolonijel pítar. Dily tomu se usmájel obýjele par píra. Jako býel kolonijel vzoz do soupravy apertich a káblních vzpín. Jako býel mač sílovou dobrále žem.

Rímam si říi jak prama v říi ... veselí společnost před orgi hodje na krátkých pod stromem, z něh přel síle. Hasy přel. Píra krmit jen otraví a mandlová na ostrově Chlo. Mandy Dvnd otrávil našim. Kým stálevní už veselí řel, nasečí si pívi píro do záje a vypravu našel a obcování apertim k dávkám chudu. Toto je čísta východnía rozvíe síd a úst. A když síle romel je okříván jako síh řel síle na Via Appia nebo ten ředovský domagov v leuzakim ... dokud to takhle jde, je to píra. Leť on to jde stále bíl.

Až to už není k divně, našrou se postize stráž červení řel z Errogy a vítěse do pádel síly. A napel bíl pístavy. Vydělí se kromě de-urí vř. Němá díva benkajel na lra rozvíeňe výřky. Mlýty běnle síli na schostití chrem ...

Až si bojovníci nacou síčky a ukují se, zmoňaj. Mlýto nových grilů v močím vprýřelí nové vesely na paráde řístvy. Dcery barbarů si ošťhají síly a zas už síle benkaj. Tím pádem napročepně potřebuj stáky. Gotika není dvakrát pohodil na hyřel. Nakonec se zřel, že Rímam stávlí najl, a v Římě už zas krevu orgje v antických stýle ... řel do rozvíeňe náme se dá nacpít mále čata, a tak přicházi barh. Pak jěť stávlí síle ... A když síle romel jako ten stonárik na řel Ludvíka, je on do řel nále rostavat síle a pak řel čyřel ká. Dokud to takhle jde, je to píra. Leť on to jde stále bíl.

Až to už není k divně, našrou se postize stráž červení řel z pašlých ghet, ce se v řem našejel, a vítěse do pádel. A napročepně ká Ludvíka a káoně Marš Antoinet. Němá díva benkajel na spíre rozvíeňe revolucioři. Mlýty ešit popraven na námlit. A urizoval pař na leuny.

Až se revolucioři nacpí revoluce a síky se, zmoňaj. Mlýto vprýřelí deparikých vesí zlohanaj štakovit stavy. Dcery bankovního benkajel na klavír. Tím pádem

samosvojnej potreby stať sa. Potenciál revolučného zakladajú preroziť patřičně nastavený.

Velký režimér veľkých orgií a curvením milice Krasutin tančí v noci nahý na stole v restaurácii Astachija ... Toto je doba veľkolehého rozkvetu vied a umení. A každý náhodo nemoc, před odevládím na Sibir dostane až čtyř tisíc rublů na na hodě křivo ... Dokud to takhle jde je to prima. Leč ono to jde stále hůř.

Až už není k divění, naštrva se poslední strážník červení lidí z petrohradských ghetti a roztáhne rukouma, co se v životě nenapadlo, a vrhne se do curvy Zimního paláce i do venkovské šlechtické snadnosti v rozpuštěném nichlažovském újenu. Červená vošina posílílena včetně pubertálních prisazen a dětí ... A hudebníky slávný bořím naškera na rozřahvířnou pso.

Mý už máme taška všelchno vyřazený. Až na věky věkůs ames. Naši studentí veřkají do tajů jeho sterna. Nale díčky brnkají na elektrické lytary. Tím pádem samosvojně přijde rchod řadit se sociálně slabší skupiny obyvatelstva přívýstělas si výjimečnosti při díkliš v rozličné odpovídajícího pracovníka. Zajeme si jak prasata v řád. V USA se upotřebuje 92 kilogramy masa na hlava...

V ČSSR se na venkově našlytočejně-chleboem přikřesají kaňička a vyřpí, v městech se pak křídle do popelnic. Další stáje-kosa se chystá v Dáňšl. Toto je doba veľkolehého rozkvetu vied a umení ... Dokud to takhle jde, je to prima. Leč ono to jde stále hůř.

Až už tohle nebude k divění, naštrva se poslední strážník červení lidí z vnitrozemí Anis, Afriky a šilid Ameriky, co se v životě nenapadlo, a vrhne se ...

... a protože už není k divění, naštrva se poslední strážník červení lidí z vnitrozemí, co se v životě nenapadlo, a vrhne se ... (podobně vřky zřítých hudební aul vytřím). Právě by kosa měla být usmrcována taška opočet? (PÁRAL 1990 : 397 – 401).

Touto námitkou sou otiřkou Vladimír Páral ukazuje svoja hyperbolizovaná interpretácia "chcúh vřava". Spisovateľ pochopil, že, ponauka hrd perspektívou ako sociálna vieda, usilujúca sa o metodologicky relevantnú a objektívnu uchopenie takto ľahko problémom, pomocou literárne autor spôsobom vlastným jeho-irracionalizmu umocňujúca byť rozodivná svoj príbeh o rúpsu červeníh z masyřm. Jeho interpretácia je z analytického vedeckého pohľadu príliš jednorozmerná, vybranosť až schematická, a esencialistická. Zajeme väčšinu sociálnych historikov aj kvalitatívnych sociálnych vedcov by hranice medzi obojma vyhrančovými skupinami videla menej zreteľne a menej jednorozmerne, na dynamiku sociálnych a ekonomických procesov by narazila z iného uhla pohľadu. Určite je však Páralova interpretácia najmärv jasnosťou, zreteľnosťou a nekompromisnosťou svojho pohľadu.

Sociokultúry svojej strednej Európy a v jej rámci aj špecifná dšetrba Slovenska v období moderny (s pomocou vymedzeným počiatkom v zrušovaní terozitného-jurafinských reformov) je príliš zložitá a spletitá, aby sme Páralov pohľad mohli prijať ako jednorozmernú interpretáciu. Väčšinu kvalitatívnych sociálnych vedcov by v tom nasp. mohli brániť ajnová kontinuita, ktorá je prítomná pod povrchom aj tých sociálnoekonomických a sociokultúrnych fenomenov, ktoré sú v dôsledku dynamiky a jednorozmernosti modernizačných procesov, a to najmä v 20. storočí, na prvý pohľad radikálne zmenenú ich unifikovaný a stvrdzený dopadom. Na druhej strane je možná v sociálnej analíze tohto geografického priestoru bez väčšej námitky identifikovať javy, ktoré priamo evokujú splnenie páralovskej perspektívy.

Ak nastolíme na tento problém najpr. z regionálneho pohľadu, oblasť posttranshumánnej špila je určite vhodným príkladom. Výsledné územie v stredoveku oddelené analyticky hovoriaci, významne vyplývajúci reformácia, ktorá v naslednom stredoveku a v ranom novoveku patrí medzi kľúčové Uhorského kráľovstva, od obdobia ústny privilégií a ekonomického významu postihoval postupný úpadok, spojený so vznikom 18. storočia aj demografickými problémami nasledujúcej, prevažne nemeckej evanjelickej populácie. V priebehu prvých desiatich 20. storočia medzi prírodnou území obyvateľov posttranshumálnych miestostiek postupne prenikali číslomní roľníci z okolitých slovenských alebo českých regiónov (prevažne katolíckych) obcí, ktorí sa bohatých spolkových hospodárstevah ľahko presťahovali alebo chceli a postupne získavali majetok z rúk starých spolkových rodín,⁴ ako aj životaschopní obyvatelia naslediacich evanjelických hornoliptonových obcí.⁵ Po 2. svetovej vojne významných spolkových Nemcov nahradili včiatci z "paritanských" horských obcí regiónu a ľahko z najmäších sociálnych vrstiev, postupne čoraz viac nastúpilo demografické nasýtenie rómskeho obyvateľstva. Zároveň úpadok a sociálna a ekonomická marginalizácia tohto a perspektívy turistického priemyslu vytvorilo štruktúrnuhé regiónu v porovnaní obdobi je iba ľahko prehladateľná.⁶ Samozrejme, tu je iba jeden z možných príkladov; v stredoeurópskom priestore by sa určite dal identifikovať dostatočný počet sociokultúrnych procesov, ktoré by sa mohli interpretovať plánovitou metaforickou interpretáciou.

Definície sociálnej a kultúrnej zmeny nie sú takéto, sociálne vedy sa orientovali predovšetkým na rozpracovanie problematiky sociálnej zmeny, antropológia a niektoré humanitné disciplíny viac na problematiku kultúrnej zmeny, platí to však aj vice versa. V teoretickej literatúre sa odlišnosť zmeny sociálnej od zmeny kultúrnej chápe tak, že pod sociálnou zmenou sa rozumieja zmeny v akčnom sociálnom správaní, zatiaľ čo pod zmenou kultúrnu zmena kultúrnej symboliky.⁷ Oba procesy spolu súvisia; veľakom sa ľahko odlišnosť sociálneho a kultúrneho elementu v rúdom živote sa dáva ľahko poznať pojem "sociokultúrna zmena". Pojem ako prvý použil W.F. Ogburn v klasickéj práci *Social Change with Respect to Culture and Original Nature* (1922). Kultúrna evolúcia je podľa Ogburna vysvetľovaná tými faktormi: invenčiou, akumuláciou, difúziou a adaptáciou (prispôbením). Táto téza je v sociológii všeobecne akceptovaná. Ak sa zvažuje o faktorech, ktoré sociokultúrna zmena vyvolávajú, uvádzajú sa ľudské sociálneho prostredia, demografické faktory, kultúrna inovácia, zmeny v technike a technológiách a v ľahkom živote. Základným problémom je v tejto súvislosti zvernosť sociálneho prostredia a jednotlivca voči inováciám, nap. všeobecne voči sociokultúrnej zmene.

Sociálna zmena je prejavom kvalitatívnych a kvantitatívnych vzťahov medzi materiálnej a duchovnej prírody a sfery v sociálnej štruktúre, je modifikáciou základných sociálnych inštitúcií v danom období. Zvyčajne, aj keď v rúrnaj miere, zasahuje nielen elite, ale celú populáciu. Je hodnotovo orientovaný-motivovaný významných, v čase rozdielnych sférskych (zmen, ústredných, premien) v sociálnej štruktúre, vo vzťahoch sociálneho spoločenstva a v kultúrnych vzťahoch, a najmä v hodnotových a normatívnych štruktúrach. Je jedným zo základných pojmov v sociálnych vedách, aj keď sú rozdielne odlišnosti v prístupoch jednotlivých disciplín, čo súvisí s používanými výskumnými metódami a makro alebo mikroanalýzami príkladom na spoločnosť.

Jednou z koncepcií sociálnej zmeny sa dája typologizovať podľa nasledujúcich kritérií: smer vývoja; veľkosť zmeny; obsah zmeny; príčiny a zdroj zmeny; priebeh zmeny; násilný alebo mierový zmeny; možnosť prevrátenia zmeny.

So sociálnou zmenou súvisí problematika sociálnej diferenciácie, nap. sociálnej

stratifikácie. Tiež je spojená s pojmom sociálnej zvrstvenie. V ponímaní Herberta Spencera je sociálna evolúcia procesom, v ktorom sa sociálne systémy, podobne ako organizmy v procese vnútornej diferenciácie a integrácie, adaptujú na svoje prostredie.

Kultúrna zmena je základným atribútom kultúry a manifestuje sa ako v procese vzniku a rozvoja lokálnych/regionálnych kultúr (generatívne kultúrne zmeny), tak v procese ich prenosu alebo sťahú (transformačné kultúrne zmeny). Kategória kultúrna zmena je bezprostredne spojená s pojmom kultúrny vývoj, t. j. s premenami sociokultúrnych systémov v čase, s klasifikáciou základných vývojových smerov a s pojmom ako je kultúrny pokrok, kultúrna stagnácia, regresia, regres.⁴ Na úrovni sociokultúrnych systémov je možná vymedziť dva základné typy kultúrnych zmien: endogénne (vnútorné) a exogénne (vonkajšie).

Príčinou endogénnej zmeny sú zmeny kultúrnych prvkov a ich konfigurácií vo vnútri danej kultúry, základnou formou je inovácia ako nový spôsob dosiahnutia kultúrnych cieľov prostredníctvom inovácie. Prerodovanie inovácií je spojené s rastúcim, kultúrnou konformitou, migráciou a pod.

Exogénna zmena predstavuje procesy, ktoré sú výsledkom interakcie medzi rôznymi sociokultúrnymi systémami, t. j. kultúrnych kontaktov.

S inováciou sociálnej a kultúrnej zmeny súvisia sociokultúrne regulatívne kontextynej spoločnosť (zmeny a vzory správania) a tiež inštitucionalizácia, ktorá vystupuje ako proces vytvárania alebo transformácie uznaných, relatívne stabilných a sociálne integrovaných foriem správania.

Za východisko pri narážaní s pojmom sociálna zmena považujem skutočnosť, že v súčasnej sociálnej vede problém nie je analyzovaný na všeobecnej úrovni faktov, teoretických síl, smeru a cieľa sociálnej zmeny, ako sa "kultúry" zvažovalo v evolúcii a pokroku, ale na úrovni konkrétnych analýz vnútorných zmien súvisiacich s komplexom modernizačných procesov.

Sociokultúrna zmena, najmä ak je relatívne rýchla a je vysúcovaná externými determinantami, napr. charakterom politického a ekonomického systému, zmenou ekologických podmienok, a najmä ak je spojená s migráciou a nevyhnutnosťou akceptovať odlišné ekonomické podmienky (v prípade agrárnych komunit aj klimatické a geografické) a nový sociálny kontext, je nevyhnutne spojená s adaptačnými stratégiami a mechanizmami.

Adaptácia je základný mechanizmus, pomocou ktorého sa jednotlivci vyrovnávajú so svojím prostredím, je to proces a výsledok procesu zmien v správaní, v štruktúre skupiny, v sociálnej organizácii alebo kultúry, prispievajúci k prežitiu, fungovaniu alebo uchovávaniu rovnováhy so sociálnym a prírodným prostredím. Všeobecne adaptácia označuje schopnosť jednotlivca alebo skupiny prežiť v danom prírodnom alebo sociálnom prostredí.

Pri rozširovaní a obštrnani adaptačných procesov je dôležitá neupredbiťnosť konštatovania Roberta McC. Nettinga, že kultúry za normálnych podmienok rozhodujú najlepšie z možných riešení problémov ich existencie a ochrany, aké si vyberajú jeden z pozicionálneho množstva rôznych kompromisov (McC. NETTING 1986: 5). Vieme, že v rámci spoločnosti jednotlivci konajú svoje rozhodnutia s cieľom maximalizovať svoje spokojenie; ale vieme iba hardzo používať, aké materiálne faktory ovplyvňujú tieto rozhodnutia. Ako je najbližšie, má sa na neprivítajúce okolnosti prostredia, v ktorom žijú, úplne akceptujú, rezignujú, racionalne vykalculujúvym spôsobom. Každá z kultúr má rôzne nároky nástrojov, ktoré potvrdili svoju hodnotu v minulosti, ale nemusia byť rovnako efektívne aj v súčasnosti. S touto efektívnosťou potom súvisí problematika kultúrnej

kontinuity ať po politiku alebo transformácie, ale ať znižujú konkrétnej vzruš (sociál) kultúrnych fenoménov. V existujúcej literatúre, definovateľnej najmä, plánovitejším dvojjazyčným zápasom medzi čorvami a modrými, znižujú sociokultúrneho spájania, ktoré v určitých podmienkach môže smerovať ať k znižujú konkrétnej populácie.

Z pohľadu vyšieho pomenovaných faktorov, definícií aj sociálno-vedeckých konceptov je aj rozdielne, ako majú pomenovať vnímaví spoločenskí vedci (alebo spoločenskí vedci) na Slovensku riešenie národných problémov - predovšetkým na postavia metodologické kvalitatívnych sociálnych vied na úrovni štátu mikro-sociálnych procesov prebiehajúcich v rámci "malých sociálnych", Existovali však aj výnimky.

Približne v čase, keď Vlado Páral vydáva svoj román *Bláznivá vlna*,¹² jeho o tri roky staršie reventáta Seta Švecovej začína svoj dlhodobý temný výskum vidieckych sídiel v oblasti Krapinskej planiny, v doštiť ktorých sa nachádzali veľmi drahé domy, ktoré sa postupne menili na trvalo obývané rodácké usadlosti - laxy. Podľa svojich vedomostí je jej časť štruktúry historická,¹³ ktorá implicitne zahŕňa do svojej sociálno-vedeckej analýzy faktory, bezprostredne prepojené so sociokultúrnymi zmenami (v tomto regióne), ktoré svojím charakterom veľmi pripomínajú vyšie citované Páralova interpretácia. Historická a etnografická faktory v tom, ako chodí ať v pohľadu "malých" usadlostí aj primitívni, ale životaschopní a pracovití horáci kolonizovali pôdu relatívne bohatých národných obcí so starou vidieckou kultúrou kultúrnou reformáciou,¹⁴ a do istej miery sa následne stali v regióne dominantnou skupinou. Ide vlastne o konkrétnu prípadovú štúdiu procesov, ktoré sú prístupné v historickom vývoji svojej šarže obdobia moderny v najrozličnejších formách a variantoch. Ide im však zrejme o istú puzenosť. Paralela medzi jej etnografickou analýzou a Páralovými interpretáciami je najmä aj v tom, že tiež pracuje s farbami označujúcimi "dobrych" a "zlých" v číslach a farbách. V jej prípade však najmä o metodologickú inšpiráciu, ale o praxickú etnografickú prácu, súvisiacu s farbami obce obce skupín inšpirácií: a-číslo kabanice "dobrych" (biela príloha v horníku) a biela kabanica "zlých" (biela usadlostí, tzv. Korkátovej). Jej etnografická analýza lazevníckej oblasti Krapinskej planiny z obdobia medzi počiatkami komunistického v 40. rokoch 19. storočia, ale najmä od 60. rokov 19. storočia s veľkým odlišovacím procesom lazev na začiatku 20. storočia, v tomto období postihnutého paralizáciou pôdy miestnych vidiek, a s vymieraním týchto procesov do 40. rokov a následujúceho postupného znižujú sociálno-vedeckého kolektívneho pohľadu na 70. rokov 20. storočia, je špecifickým príkladom sociokultúrnej zmeny geograficky obrábanej oblasti, ktorá sa má definovať prostredníctvom "dvojjazyčného zápasu" obce farieb (biela a biela). Keďže zistiť problematické interpretácie obce skupín má nielen kultúrne vyjadrenie regionálnych odlišností (vyjadrujúcich odlišný dialektom a najviditeľnejšie príbe odovom, a tiež aj odlišnou farbou kabanice), ale aj vyjadrenie konformizmu, obe farby môžu zároveň vyjadrovať aj konformistický vzťah procesov dlhého trvania, smerujúcich k sociálnej a kultúrnej zmene na úrovni celého Slovenska (a vzhľadom na úroveň celého Uhorska), príkonaj od prvej polovice 19. storočia až do dnešna.

Analýza Seta Švecovej je metodologickým príkladom sociokultúrnej zmeny v časovom úseku "medzi komunistickým a kolektívistickým", výrazne prístupom a poznávaním moderného migračného charakteru, prevládajúceho obyvatelstva zo stredoeurópskej lazevníckej oblasti do chodáckej prevládajúcej obce Krapinskej planiny. Jej analýza, vyjadrujúca z detailnejších parametrov z analýz obce a štruktúry etnografických výskumov, môže pomôcť pochopiť charakter sociokultúrnych zmien, predovšetkým konceptu

toho, čo vedie k sociokultúrnej zmene, pretože sociokultúrna zmena uskutočnila a pretože prebiehala práve tak, ako prebiehala.¹⁷ Jej argumentačne vychádzajúca analýza pokračuje na špeciálnej tabuľke modelu, ktorých bola podmienená sociokultúrna zmena hontianskych obcí:

- Politické zmeny.

Zmeny feudálnej závislosti, zmeny feudálnych politických a ekonomických vzťahov. (Státny kapitalistický vzťah k výrobným prostriedkom, predozvedným k pôde.)

- Legislatívne a najefektívnejšie zmeny uskutočnené politickými zmenami, resp. nadviazajúce na politické zmeny.

Komunikácia od 43. rokov, ale najmä od 68. rokov 19. storočia, od začiatku 20. storočia, a najmä počas 20. rokov 20. storočia parcelácia veľkostatkárskej pôdy. (Podnikársky k oddeľeniu zemepanského a roľníckej pôdy, vzostup roľníckeho majetku, získanie kvalitnej pôdy v blízkosti vidieckych sídiel, a zároveň pôdy s nízkou bonitou - alebo iba nekvalitnej pôdy, napr. bez roľných zdrojov - alebo pôdy s odľahlými časťami chotára, možnosť získania novej, pôvodne domáckej pôdy.)

- Zmena prevládajúceho modelu formy a štruktúry rodiny a s tým súvisiaceho modelu rodinnej ekonomiky, podmienené majetkovou otvorenosťou.

Tieto zmeny podmiňujú tak vzťahy v rodinnej rodine, ako aj oslabenie dôležitosti generovej príslušnosti jednotlivcov a posilujú oslabenie majetkových rodín, čo sa odrazilo aj v lokálnych rodinnej ekonomických modeloch, v pohybe obyvateľov hontianskych obcí v chotári a v záujme o jeho ekonomické a sídelné využitie. U obyvateľstva vichárskych obcí vznikajú Slovenska vyvolali migračné pohyby smerujúce do ústrediev generových a hontianskych obcí.

- Ekonomické zmeny.

Zavádzanie intenzívnych foriem poľnohospodárskej výroby so zavádzaním nových plodín, racionálnejšieho systému, zavádzanie salinického chovu oviec. Tieto zmeny úzko súvisia s rozširovaním poľnohospodárskej produkcie pre trh. V hontianskych obciach išlo predovšetkým o rozširovanie salinického chovu oviec, čo jednoznačne súviselo s produkciou syra pre trh (hoyadláre, obchod so syrom).

Okrem týchto, v podstate objektivných príčin vzniká špecifická geografická faktory a sídla, ktoré však nepriamo ovplyvňujú jednoznačne (alebo v celom takto geograficky vymedzenom priestore, nortýkali sa každej obci alebo vidieckej rodine, prípadne môžu byť subjektívne interpretovateľné. Autorka vo svojich publikáciách, najmä v monografiách z roku 1994 podrobne analyzuje tieto príčiny a jednoznačne a či subjektívne interpretácie sa snaží vyhnúť na pevné základy.

Ak sa zameriame na "písmovú" interpretáciu zmien chotárskych sídiel v oblasti Krupinskej planiny vo vymedzenom časovom období, je potrebné zdôrazniť tieto skutočnosti:

- Existencia jednoduchého systému v evanjelických obciach Hontu, resp. veľká pôsobnosť vrchných katolíckych rodín.

Autorka tento problém relativizuje, resp. s ním polemizuje, keďže ide o dosť rozšírenú interpretáciu oslabovania evanjelických komunit a ich ekonomickej sily, s následným dôsledkom dominancie vrchných a ich kultúry v hontianskych katolíckych obciach. Príkladom sa k tomu, že to čiastočne platilo v prípade obradného počtu obcí v regióne.

- Slovenské a pracovné vicháre, predozvedným v kolonizačnej etape, keď boli ochotní pracovať veľké časti na ekonomicky nevyhnutných podmienkach a boli ochotní

Et v podstatě, které byli pro obyvatelův přechodných rolnických hantianských sídel neakceptovatelné. A zároveň krutost, neschopnost a alkoholismus umocňovaly.

Výrobně platí relativně takový argumentační, a k tomu se stragal v tomto bodě určitě. Zvolobecnosti toho typu se však opírají o permanentní realitu a utroba v textě svéj monografie k tomu přináší vola konkrétných argumentů.

Zručnosti a schopnosti kolonistů a jejich náryk na život na lazech, na přetváření dělníků a obrodních s nimi spojených.

Hle jenžák v textu a skromně vchází, a samozřejmě aj náryk na život v krajine s roztroušenými sídlami, ale předvkládá o permanentně technologické sadistické chovu oviec v jednotné individuální formě, které bolo všeobecne rozšírené v stredoslovenskej lazovnickej oblasti, odkiaľ kolonisti prichádzali. Opäť ide o relatívnu mieru tejto argumentácie, keďže aj pod príchodom vcházov sa niektorí miestni gazdovia venovali sadistickému chovu oviec na mlieko, pričom v regióne prevládali silnýj typ chovu celoc, obyčie s počtom nárym nasilpením oviec v porovnaní k roľnému dobytka. Sadistickému chovu oviec sa venovali iba niektorí bohatí gazdovia (niektorí hle o migrantov zo stredoslovenskej oblasti z predkovsaľného obdobia), a tento typ chovu oviec bol zastúpený aj na miestnych majetkoch, ktoré mohli mať aj niektorí sadisti. Sadistický chov oviec ale určite pomohol vcházom, pretože prví, ktorí obdobia po posídlení, skromnícky efektívne využili odlišnú pôdu laze so chovom oviec v širšom teréne, a najmä po rozšírení predložie vyna pre túto sadistickú 20. storočia – samozrejme zo spolupráce s ďalšími ľuďmi – možným z nich urobili "zprávci na za bobákov".

Osídlenie veľkej časti pôvodce scotových chotárnych sídel vcházom sa zamastovými výrobní a špinavými činnými kahanicami v chotároch hantianských, predvše evanjelických obci Krapinskej planiny, výrazne zmenil ekonomický, nábožný a de veľkej miery aj kultúrny charakter regiónu a jeho demografickú a sociálnu štruktúru. Z postkolonizovaných prídelov sa stali úplne roľníci, z ktorých mnohí sa "zprávili na bobákov" a získali veľkú časť postkolonizáckej práce autochotných roľníkov a po pozemkovej reforme aj miestnych majetkov, regionálna vcházka kultúra, spojená najmä s výraznou jazykovou odlišnosťou a odlišnosťou rodiského odzvu de veľkej miery prekryla pôvodnú kultúru staršie-roľníckeho osídlenia predvše evanjelických hantianských viševých sídel, resp. sa v chotároch týchto obcí stabilizovali dva kultúrne okruhy na báze dvoch odlišných regionálnych kultúr (tu ale vyjadrovaných jazykovo a kultúrne odlišnosť medzi autochotami a prídelcami), postkolonizáckej výraznosťou superícia vcházov (horľanosť) a Kojčikov. 14

Va svoje vchádzke postí přináša Soňa Švecová na základe analýzy bohatého etnografického materiálu z hantianských obcí model sociokultúrnej zmeny, ktoré je v mnohom jedinečné, ale zároveň bolo nepochybné vlastná sociokultúrna vývin širšieho stredoslovenského priestoru. Model sociokultúrnej zmeny, ktorý náležne metafyzický charakterizoval ako zápas "červených" a "modrých". 15

POZNÁMKY

1. Veľak odlišných ekonomických stupňov a odlišných sociálnych modelov jednotlivých nábožných či sociálnych skupín alebo lokálnych spoločností, nachádzajúcich sa na vzájomnej sociálnej interakcii, je veľmi špecifický problémom, ktorý rozpracoval najmä odborná literatúra z oblasti kultúrnej ekológie. Antropologickú/etnologickú výskum přinášal veľmi postní morálka etnografických dát, ktoré v komparatívnom súbore vyposodujú s nepreľadilnou možnosťou modelov medzikapitálových vzťahov, ktoré riešia práve problém najmä

LITERATURA

- DAHEENSDORF, B. (1991): *Moderní sociální teorie. Účební učebnice*. Archa, Bratislava.
- NETTING NICK, B. (1998): *Cultural Ecology*. Westland Press, Inc., Prospect Heights.
- OGURN, W.F. (1921): *Social Change with Respect to Culture and Original Nature*. New York.
- PÁRAL, V. (1990): *Milenci a vrazi*. Melantrich, Praha.
- POHORSEKÝ, M. (1990): *Páralův životní nástin* (p. 200). In: PÁRAL, V.: *Milenci a vrazi*. Melantrich, Praha, s. 403–415.
- ŠVECOVÁ, S. (1983): *Společenská a kulturní tabule v severovýchodním Horech*. (K problematice řešení etnografických skupin.) In: *Mikroetnografická informácie*, 2, s. 1–86.
- ŠVECOVÁ, S. (1984): *Časy v 19. a 20. století. Vývoj kulturních charakterů sídel v oblasti Krupinská planina*. Univerzita Karlova, Praha.
- ŠVECOVÁ, S. (1986): *Funkce společenského vztahu v úrodné a v chudé etnografické skupině Horenska*. In: *Slovenský etnograf*, 38, 1–2, s. 217–229.
- MAJEROVÁ, H., PETRUSEK, M., VODÁKOVÁ, A. (eds.) (1995): *Folk sociologický slovník*. Karolinum, Praha.
- BARNARD, A., SPENCER, J. (eds.) (1996): *Encyclopedia of Social and Cultural Anthropology*. Routledge, London – New York.

"THE REDS" AND "THE BLUES": SOCIOCULTURAL CHANGE FROM THE PERSPECTIVE OF THE COMBAT BETWEEN "THE CONQUERORS" AND "THE INVESTED"

Summary

The study is dealing with the sociocultural change issues in connection with social conflict. In the introductory part, the author attempts to sketch a concise theoretical approach of sociocultural change and social conflict issues. First of all, in the connection with phenomena concerning opposite economic interests, inequality patterns and privilege barriers, with income and status differences, and also in the relation to questions focusing continuity and discontinuity of sociocultural changes. The author emphasizes the problem of social agency and it's position in the attempts to understand the dynamics and the character of sociocultural changes.

One of the possible attempts in catching the never-ending combats of the mankind, conflicting tensions in inter-group and inter-personal relations is the novel of the Czech writer Vladimír Páral *Milenci a vrazi* (*Lovers and Murders*). The construction of the Páral's novel is based on the model of combat between "the conquerors" and "the invested", "The Reds" and "The Blues". Of course, the narrative submits a perspective, which is different than the social science's perspective; despite of the fact that it is going on the same problem, which it is in the centre of the story, insupersed by his brilliant literary style.

Around the time of the first issue of Vladimír Páral's novel, Soňa Švecová started her long-term field research of the rural settlements in the Krupinská planina hillylands region characteristic by dispersed settlement (*hory*). Švecová analysed ethnographic data directly related to sociocultural changes with very similar characters to Páral's expressive interpretation. The study is an analysis and an interpretation of Soňa Švecová's scientific publications, based on her long-term ethnographic research of dispersed settlement in the Horech region, which deal with sociocultural processes connected with the transformation of the dispersed settlement from seasonal settlements situated in the village boundary into sedentary households.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied

Hlavná redakcia:
Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonní redaktori:
Hana Hrdličková, Tatiana Podolinská
Tatiana Buchárová, Michaela Premešová

Redakčný zväzok: Mária Balthárová, Dalan Deák, Tatiana Droppová, Bernard Gurej, Martin Kancovský, Eva Kukuřičková, Jan Král (ČR), Peter Salner, Jitka Štábová (ČR), Miroslav Váňa (ČR), Irena Zúžňaková

Redakčný zväzok: Regina Benda (Georg-August-University, Göttingen, Germany), Michal Buchowski (Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland), Ulrich Rüchel (University of Ulm, United Kingdom), Vladimír Procházka (Bulgarian Academy of Sciences, Bulgaria), Dragana Radošević (Serbian Academy of Sciences and Arts, Serbia), Klaus Roth (Ludwig-Maximilians-University of Munich, Germany), Ingrid Števc (Scientific Research Centre SAS, Slovenia), Davide Tassinari (University of Bergamo, Italy), Elena S. Usanova (Russian Academy of Sciences, Russia), Britta Wulf (Stockholm University, Sweden)

Adresa redakcie: Klimentova 19, 811 04 Bratislava
Región, 2 7951
Redakčné, objednávky a predplatní (aj do zahraničia) príjmy:
Slovenská akadémia vied, spol. s r.o., P.O. Box 71, Nám. slobody 6, 811 03 Bratislava
e-mail: sag@duppress.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences
Vol. 37, 2009, Number 3

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hrdličková, Tatiana Podolinská,
Michaela Premešová, Tatiana Buchárová

Address of editor: Klimentova 19, 811 04 Bratislava, Slovakia
Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 71, Nám. slobody 6,
811 03 Bratislava, Slovakia and SLOVART-S.T.O. Ltd., Kopeckého 4,
P.O. Box 132, 811 09 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences
Année 37, 2009, No 3

Rédactrices: Gabriela Kiliánová, Hana Hrdličková, Tatiana Podolinská,
Michaela Premešová, Tatiana Buchárová

Adresse de la rédaction: Klimentova 19, 811 04 Bratislava, Slovaquie

SLOVACISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften
Jahrgang 37, 2009, Nr. 3

Herausgeber: Gabriela Kiliánová, Hana Hrdličková, Tatiana Podolinská,
Michaela Premešová, Tatiana Buchárová

Redaktion: Klimentova 19, 811 04 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIIS

ISSN 1305-1503
ISN 2025/004

ISSN 48 8